

ŞÜPHELİ TİCARİ ALACAK KARŞILIĞI AYRILMASI GEREKEN DÖNEM, ALACAĞIN HÂSILAT YARATAN BİR İŞLEMDEN KAYNAKLANMASI ZORUNLULUĞU, KARŞILIK AYRILMASI SONRASI ALACAĞIN TAKİP EDİLMESİ GEREKLİLİĞİ VE İFLAS ERTELEMESİ HÜKÜMLERİ AÇISINDAN ŞÜPHELİ ALACAK KARŞILIĞI HAKKINDA ÖZELLİK ARZ EDEN DURUMLAR

Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi
Ocak 2013 sayısında yayınlanmıştır

1. GİRİŞ

Şüpheli alacak mevzuu bazı yönleri itibariyle uzun yıllardır mevzuatımızda tartışmalı bir konudur. Tartışmaların en fazla yoğunlaştığı iki alan ise, dava açılan yıldan sonraki yıllarda şüpheli alacak karşılığı ayrılıp ayrılmayacağı ile hâsılat yazılmamış bir alacak için karşılık ayrılıp ayrılmayacağıdır. Bu konularda özellik arz eden bazı hususlar hakkında son dönemde yaşanan bazı gelişmeler, Danıştay kararları ve Maliye Bakanlığı özetleri çerçevesinde görüşlerimizi açıklayacağız.

2. KARŞILIK AYRILACAK ALACAĞIN HÂSILAT YARATAN BİR İŞLEMDEN KAYNAKLANMASI ZORUNLULUĞU VAR MIDIR?

Hâsılat yazılmamış bir alacak için karşılık ayrılıp ayrılmayacağı konusunda VUK Madde 323 kapsamında herhangi bir belirleme olmadığı halde, Vergi İdaresi söz konusu maddenin gerekçesinden yola çıkarak hâsılat yazılmamış alacaklar için şüpheli alacak karşılığını kabul etmemektedir.

VUK'nun 323. maddesi aşağıdaki gibidir:

“Ticari ve zirai kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili olmak şartıyla;

- 1. Dava veya icra safhasında bulunan alacaklar;*
- 2. Yapılan protestoya veya yazı ile bir defadan fazla istenilmesine rağmen borçlu tarafından ödenmemiş bulunan dava ve icra takibine değmeyecek derecede küçük alacaklar;*

şüpheli alacak sayılır.

Yukarıda yazılı şüpheli alacaklar için değerlendirme gününün tasarruf değerine göre pasifte karşılık ayrılabilir.

Bu karşılığın hangi alacaklara ait olduğu karşılık hesabında gösterilir. Teminatlı alacaklarda bu karşılık teminattan geri kalan miktara inhisar eder.

Şüpheli alacakların sonradan tahsil edilen miktarları tahsil edildikleri dönemde kar-zarar hesabına intikal ettirilir.”

Madde hükmüne göre bir alacağın şüpheli alacak sayılabilmesi ve dolayısıyla değerlendirme gününün tasarruf değerine göre pasifte karşılık ayrılabilmesi için alacağın;

1. Ticari ve zirai kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili olması,

2. Dava veya icra safhasında bulunması veya yapılan protestoya veya yazı ile bir defadan fazla istenilmesine rağmen borçlu tarafından ödenmemiş bulunan dava ve icra takibine değmeyecek derecede küçük olması,
3. Bilanço esasına göre defter tutulması,
4. Teminatlı olmaması (teminatlı ise teminatlı kısımdan geriye kalan kısım olması)

gerekir.

VUK'nun 323. maddesi 2365 sayılı Kanunun 55. maddesiyle değiştirilmiştir. Değişikliğe ilişkin olarak 143 Seri Numaralı VUK Genel Tebliğinde şu açıklama yapılmıştır: “*VUK'nun 323. maddesinde değişiklik yapılmadan önceki uygulamada da karşılık ayrılmak suretiyle zarara intikal ettirilecek olan alacağın, ticari ve zirai kazancın elde edilmesi veya idame ettirilmesi ile ilgili olması gerektiği ön şart olarak aranmışsa da bu nitelikte olmamakla birlikte madde metninde açıklanan diğer şartları taşıyan alacaklar için de karşılık ayrılacağı iddialarının önlenmesi için anılan maddenin birinci fıkrasında yapılan değişiklikle bu şart madde metninde açık olarak belirtilmiştir.*”

143 seri numaralı VUK Genel Tebliğinde de belirtildiği üzere madde metninde “alacağın, ticari ve zirai kazancın elde edilmesi veya idame ettirilmesi ilgili olması” açık bir şekilde **ön şart** olarak kabul edilmiştir. Ön şartın anlamı, 323. maddeyi değiştiren 2365 sayılı Kanunun 55. maddesinin gerekçesinde açık ve yol gösterici bir şekilde ifade edilmiştir.

2365 sayılı Kanunun 55. maddesinin gerekçesi:

*“Karşılık ayrılmak suretiyle zarara intikal ettirilecek alacağın ticari ve zirai faaliyetin elde edilmesi veya idamesi ile ilgili olması, diğer bir ifade ile alacağın daha önce hasılat hesaplarına intikal ettirilmiş bulunması gerekmektedir. Buna rağmen özel alacaklarını tahsil edemeyen bazı tacirlerin bunları ticari defterlerine ithal edip sonradan karşılık ayırmak suretiyle matrahlarını düşürdükleri görülmektedir. Bu konudaki vergi kaybını ve ihtilaflarını önlemek için karşılık ayrılacak alacağın **ticari ve zirai kazancın elde edilmesi veya idamesi ile ilgili olma şartının madde metninde sarih bir şekilde belirtilmesi uygun görülmüştür.**”*

Son yıllarda özellikle faktoring firmalarının geniş kapsamlı bir şekilde denetlenmesi sonucunda bu sorun iyice gündeme çıkmıştır. Konu hakkında Danıştay 4. Dairesi'nin 15.06.2010 tarih ve E.2009/2277 – K.2010/3654 sayılı kararı özeti aşağıdaki gibidir:

“30.09.1983 tarih ve 90 sayılı Ödünç Para Verme İşleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 3.üncü maddesinin (c) bendinde faktoring şirketi, mal ve hizmet satışlarından doğmuş veya doğacak alacakları temellük ederek tahsili üstlenen, bu alacaklara karşılık ödemelerde bulunarak finansman sağlayan şirket olarak tanımlanmıştır.

*Davacı şirket, kredili satış yapan firmaların, bu satışlardan doğan alacak haklarını temellük ederek **finansal bir faaliyet** yürütmektedir. Faktoring anlaşması ile satıcı firmanın gerçekleştirdiği kredili satışlardan doğan alacakların vadesinde tahsili, satıcı firmaya kredili satış tutarının belli oranında kredi verilmesi, müşterilerin mali durumlarının takibi gibi işlemler gerçekleştirmektedir. Faktoring sözleşmelerinin rücu edilebilir nitelikte olması halinde tahsili gerçekleşmeyen alacaklar için müşteriye rücu etme hakkı saklı olmakla beraber, eğer şirket, **alacağını müşteriden de tahsil edemez ise risk üstünde kalmaktadır.** Dolayısıyla, davacı şirketin **faaliyet alanı ile ilgili olup,** gerek asıl borçludan gerek müşterisinden tahsil edemeyip icra takibine başladığı faktoring alacaklarının ticari kurallara uygun olarak ve 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 323.ncü*

maddesinde belirtildiği şekliyle ticari kazancının elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Bu durumda, ticari faaliyetin bir unsuru olan ve icra yoluyla takip edilen alacaklara ilişkin olarak Kanunda öngörülen şüpheli alacak karşılığı ayırma koşulları olayda gerçekleşmiş olup, davacının imzaladığı factoring sözleşmelerinin geri dönülebilir nitelikte olduğu ve söz konusu alacakların hasılat olarak kayıtlara intikal ettirilmediği gerekçesiyle karşılık ayrılmayacağı ileri sürülerek yapılan tarhiyatta ve bu tarhiyata karşı açılan davayı reddeden Vergi Mahkemesi kararında yasaya uyarlık bulunmamaktadır.”

Görüldüğü üzere Danıştay 4. Dairesi, factoring firmasının kanunla tanımlanmış faaliyetleri neticesinde oluşan ve VUK Madde 323 kapsamında dava ve icra safhasına gelen alacaklarını “ticari kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili” bulmuştur.

Bununla birlikte Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından konuya ilişkin olarak Factoring Derneği’ne verilen 12 Eylül 2011 tarihli yazıda, Danıştay kararının aksine görüş verildiği görülmektedir. Yazıda, şüpheli alacak ayrılmak istenen tahsil edilemeyen alacağın öncelikle hasılat hesaplarına girmiş olması gerektiği belirtilmiş, yazının devamında “*İşletmenin sonuç hesaplarını etkilemeyen, yani daha önce karın teşekkülünü etkilememiş bir alacağın karşılık ayrılarak zarar yazılması mümkün değildir.*” denildikten sonra “*Bu açıklamalara göre hasılat kaydedilmeyen alacaklara şüpheli alacak karşılığı ayrılması mümkün bulunmadığından, factoring şirketlerinin hasılat kaydetmedikleri alacakları için şüpheli alacak karşılığı ayrılması mümkün değildir.*” şeklinde görüş verilmiştir.¹

Avanslar ve şüpheli alacak karşılığı:

Vergi İdaresinin konu “avans” olduğunda ise şüpheli alacak karşılığı ayrılabilmesi yönünde görüşleri olduğunu görmekteyiz. Bu konu hakkında ulaştığımız oldukça güncel tarihli (yeni özelge sistemi içinde verilmiş) bir özalgede aşağıdaki görüşe yer verilmiştir: (21.06.2012 tarih ve B.07.1.GİB.4.34.19.02-019.01-1952 sayılı özelge.)

“Bu itibarla, hizmet taahhüdü karşılığı olarak navlun avansı ödemesinde bulunduğunuz şirketin, taahhüdünü yerine getirmemesi ve 2011 yılında faaliyeti durdurması nedeniyle tahsil imkânı kalmadığını belirttiğiniz alacağınız için yukarıda açıklaması yapılan madde hükümlerini yerine getirdiğiniz takdirde Vergi Usul Kanununun 322 veya 323 üncü maddelerine göre hareket etmeniz mümkün bulunmaktadır. Anılan Kanunun 324 üncü maddesinde ise vazgeçilen alacaklar için borçlu tarafından karşılık ayrılması öngörülmüş olup alacaklı için herhangi bir düzenlemeye yer verilmemesi nedeniyle anılan madde hükmünün durumunuza uygulanabilmesi mümkün bulunmamaktadır.”

Görüldüğü üzere, ileride alınacak bir hizmet için verilen (**hâsılat doğurucu bir işlemde kaynaklanmayan**) avansın, avansı alan işletmenin taahhüdünü yerine getirmemesi durumunda, VUK Madde 323 kapsamında değerlendirilebileceği; bir diğer söyleyişle avans için şüpheli alacak karşılığı ayrılabilmesi yönünde görüş verilmiştir. Aynı yorumun, factoring firmaları açısından yapılmaması ise soru işaretleri uyandırmaktadır.

Bize göre ticari faaliyet kapsamında, ticaret yapmak için, ticareti devam ettirmek için, ticari hayatın genel kabul görmüş kuralları için oluşan ve muvazaa içermeyen her türlü alacak (mal

¹ M. Fatih, Köprü; “Şüpheli Alacak İçin Hasılat Kaydedilme Şartı Var mı?”
http://www.vergidegundem.com/tr_TR/blog?blogid=485332 Erişim: 04.08.2012

veya hizmet alımı için verilen avanslar, faktoring firmalarının komisyon gelirleri haricinde tamamını tahsil edemedikleri alacakları, personelden alacaklar, iş avansları...v.d.) için şüpheli alacak karşılığı ayrılabilirdir.

Vergi İdaresi uzun yıllar boyunca, mal veya hizmet satışından kaynaklanacak içindeki KDV için dahi karşılık ayrılmayacağı iddiasında bulunabiliyordu. Ancak 334 Numaralı VUK Genel Tebliği ile bu sorun çözüme kavuşturulmuştur.

“Bakanlığımıza yansıyan olaylardan, kredili mal veya hizmet satışları üzerinden hesaplanan katma değer vergisinin tahsilinin şüpheli hale geldiği durumda karşılık ayrılıp ayrılmayacağı hususunda tereddüde düşüldüğü görülmüştür.

Vergi Usul Kanununun 323'üncü maddesinde bir alacağın şüpheli alacak olarak değerlendirilmesinde aranılan şartlar gösterilmiştir.

Katma değer vergisi, ekonomik faaliyetlerin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan ve işletmenin alışları sırasında ödediği, işletme alacaklarının bir unsurunu teşkil eden ve doğrudan doğruya mal (veya hizmet) tesliminden (veya ifasından) kaynaklanan bir alacaktır.

Bu itibarla, katma değer vergisinden kaynaklanan alacak için şüpheli alacak karşılığı ayrılabilmesi; yukarıdaki madde hükmünde yer alan şartların mevcut olması, alacağın ilgili dönemin kayıtlarına girmesi ve katma değer vergisi beyannamelerinde beyan edilmesi halinde mümkün olacaktır.”

Vergi İdaresi KDV'nin;

- Ekonomik faaliyetlerin doğal bir sonucu olarak ortaya çıktığı,
- Doğrudan doğruya mal veya hizmet tesliminden kaynaklandığı,

kabulü ile, alacaklar içinde yer alan KDV için de şüpheli alacak karşılığı ayrılabilceğini kabul etmiştir.

Alacağın ekonomik faaliyetlerin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkması kriteri mükemmel bir tanımlamadır. Ancak doğrudan doğruya mal teslimi veya hizmet ifasından kaynaklanması yaklaşımı bizce hatalıdır. Bu durumda avanslar için verilen özelge hatalıdır.

Bize göre, işletmelerin ticari faaliyetlerinin yapısı, özelliği, işlemin kendine özel yapısı ve işlemin gerçek mahiyeti dikkate alınmak suretiyle, ticari faaliyet kapsamında değerlendirilen ve muvazaa içermeyen her türlü alacak için karşılık ayrılabilirdir. Bu görüşümüz ise elbette vergi incelemeleri açısından risk içeren bir görüştür ve olası bir incelemede işleme konu tutarda yüklü ise kesinlikle eleştiri konusu olacaktır. Bu durumda şirketin mali müşaviri ile görüşmesi, gerekirse özelge talep etmesi ya da ihtirazi kayıtla beyanname verilmesi seçenekleri değerlendirilmelidir.

3. DAVA AÇILAN HESAP DÖNEMİ SONRASINDA KARŞILIK AYRILMASI MÜMKÜN MÜDÜR?

Gelir İdaresi'nin bu konudaki yaklaşımı dönemselliğe aykırılık açısından kesinlikle ayrılmayacağı yönündedir. Danıştay tarafından verilmiş alacağın şüpheli hale geldiği tarihten

sonra karşılık ayrılmasının mümkün olduğu yönünde kararlar bulunmaktadır. Bu kararlardan bazıları aşağıdaki gibidir.²

- Danıştay 4. Daire, 12.12.1994 tarih, 1994/2943 esas no ve 1994/5901 sayılı kararı :
“Anılan kanun maddesinde alacağın şüpheli hale geldiği tarihte karşılık ayrılmasını zorunlu kılan bir hükme yer verilmemiştir. Önemli olan alacağın maddede gösterilen niteliklere sahip olup olmadığı hususudur. Dönemin değişmesiyle alacağın şüpheli olma niteliğini kaybettiği kabul edilemeyeceği gibi, alacağın şüpheli hale geldiği dönemin geçirilmesi halinde, yeni değerlendirme günlerinde de tasarruf değerini muhafaza edecek olan alacak için karşılık ayırma imkânının ortadan kalkacağı kabulü, Kanun'da öngörülme bir nedenle kanunla tanınan bir hakkın bertaraf edilmesi anlamına gelecektir.”

- Danıştay 4. Daire, 10.11.1992 tarih, 1992/719 esas no ve 1992/4809 sayılı kararı :
“Vergi Usul Kanunu'nun 323. maddesinde, şüpheli hale gelen alacaklarla ilgili olarak, alacağın şüpheli hale geldiği yılda karşılık ayrılmasını zorunlu kılan bir ifadenin yer almadığı, önemli olanın alacağın maddede öngörülen koşulları taşıyıp taşımadığı hususu olduğu, dönemin değişmesiyle alacağın şüpheli olma niteliğini kaybettiğinin kabul edilemeyeceği, bu nedenle şirketçe 1983 yılında şüpheli hale geldiği ihtilaflı olan alacaklar için, 1985 yılında değerlendirme günü değeri üzerinden karşılık ayırmasında yasaya aykırılık bulunmadığı gerekçesiyle mahkeme kararının bozulmasına karar verilmiştir.”

- Danıştay 4. Daire, 02.05.1991 tarih, 1988/4658 esas no ve 1991/1627 sayılı kararı :
“Şüpheli hale gelen alacak için şartların tamam olduğu dönemin değerlendirme gününde karşılık ayrılmamış olması, sonraki dönemde şartların devamı halinde karşılık ayrılmasına engel değildir. Anılan Kanun maddesinde alacağın şüpheli hale geldiği tarihte karşılık ayrılmasını zorunlu kılan bir hüküm yer almamıştır. Önemli olan alacağın maddede gösterilen niteliklere sahip olup olmadığı hususudur. Dönemin değişmesiyle alacağın şüpheli olma niteliğini kaybettiği kabul edilmeyeceği gibi, alacağın şüpheli hale geldiği dönemin geçirilmesi halinde, yeni değerlendirme günlerinde de tasarruf değerini muhafaza edecek olan alacak için karşılık ayırma imkanının ortadan kalkacağı kabulü, kanunda öngörülme bir nedenle kanunla tanınan bir hakkın da bertaraf edilmesi anlamına gelecektir. Kayıtlarda alacak olarak görülen meblağın icra takibine konu edildiği de kuşkusuz bulunduğu göre, şüpheli hale geldiği dönemde karşılık ayrılmamış olması nedeniyle, müteakip dönemin değerlendirme gününün tasarruf değerine göre şüpheli alacak olarak kabul edilmemesinde isabet görülemediği.”

VUK Madde 323'ün lafzına göre; **dava VEYA icra safhasında bulunan** bir alacak için değerlendirme gününün tasarruf değerine göre karşılık ayrılabilir. VUK'nun 264. maddesinde tasarruf değeri “**Tasarruf değeri, bir iktisadi kıymetin değerlendirme gününde sahibi için arzettiği gerçek değerdir.**” şeklinde tanımlanmıştır.

Bize göre de, dava veya icra safhasının devam ettiği (Örneğin: Dava 2012 yılı sonunda açılmış olabilir, 2013 yılının yarısına kadar dava devam etmiş olabilir, 2013 yılının yarısında konu icra dairesine intikal etmiş olabilir, borçlunun mallarına haciz için gidilmesi ise belki 2014 yılı başını dahi bulabilir.) sürece, her hesap dönemi sonunda bu alacağın sahibi için (mükellef için) tasarruf değeri “şüpheli” mahiyetinde olacaktır ve bu alacağın ne kadarını

² Melike Kılınç, “Şüpheli Ticari Alacak Karşılıkları ve Değersiz Alacaklarda Geline Son Nokta”, <http://www.ozdogrular.com/content/view/13689/1/> Erişim: 04.08.2012

tahsil edemeyeceğini düşünüyorsa o kadar kısmı için karşılık ayırma hakkı vardır kanaatindeyiz.

Ancak Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu 12.11.1999 T.E 1999/102 , K:1999/480 No'lu kararında, şüpheli hale geldiği yılda karşılık ayrılmayan alacak için izleyen yıllarda karşılık ayrılamayacağını belirtmiştir.³

4. ALACAĞIN MAHİYETİ ŞÜPHELİ HALE GELMİŞ ANCAK HESAP DÖNEMİ İÇİNDE DAVA AÇILMAMIŞ İSE MÜETAKİP HESA DÖNEMİNDE DAVA AÇILSA DA KARŞILIK AYRILAMAZ MI?

Gelir İdaresi Başkanlığı internet sayfasında özalgeler bölümünde tespit ettiğimiz 28.03.2012 tarihli ve B.07.1.GİB.4.35.18.02-1741-366 sayılı ilginç bir özalgeme metnini aynen aşağıya almaktayız:

“İlgide kayıtlı dilekçenizle, şirketinizin kurumlar vergi mükellefi olduğu bu zamana kadar karşılıksız çıkan çekleriniz için herhangi bir işlem yapmadığı, karşılıksız çıkan çeklere ne zaman karşılık ayrılacağı hususunda Başkanlığımızdan görüş talep edilmektedir.

213 sayılı Vergi Usul Kanununun 323' üncü maddesinde;

"Ticari ve zirai kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili olmak şartıyla;

1- Dava veya icra safhasında bulunan alacaklar;

2- Yapılan protestoya veya yazı ile bir defadan fazla istenilmesine rağmen borçlu tarafından ödenmemiş bulunan dava ve icra takibine değmeyecek derecede küçük alacaklar; şüpheli alacak sayılır.

Yukarıda yazılı şüpheli alacaklar için değerlendirme gününün tasarruf değerine göre pasifte karşılık ayrılabilir.

Bu karşılığın hangi alacaklara ait olduğu karşılık hesabında gösterilir. Teminatlı alacaklarda bu karşılık teminattan geri kalan miktara inhisar eder.

Şüpheli alacakların sonradan tahsil edilen miktarları tahsil edildikleri dönemde kar-zarar hesabına intikal ettirilir."

hükmü yer almaktadır.

Bu durumda şüpheli alacak nitelik ve miktar itibarıyla tahsili şüpheli duruma giren, fakat değersiz hale geldiği kesin olarak bilinmeyen, buna karşın kısmen tahsil olanağı kalmayan alacaklardır.

Buna göre, bir alacağın şüpheli alacak olarak kabul edilip karşılık ayrılabilmesi için Vergi Usul Kanununun 323'üncü maddesinde sayılan şartların gerçekleşmiş olması gerekir.

Yukarıdaki Kanun hükmünden de anlaşılacağı üzere, ticari ve zirai kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili olmak şartıyla; dava ve icra safhasında bulunan alacaklarla, yapılan protestoya veya yazı ile bir defadan fazla istenilmesine rağmen boçlu tarafından ödenmemiş olan dava ve icra takibine değmeyecek derecede küçük alacaklar şüpheli alacak sayılmakta, bu şartlardan herhangi birinin mevcut olmaması durumunda ise şüpheli alacak kaydına imkân bulunmamaktadır.

Diğer yandan, şüpheli alacaklar için dava veya icra takibine başlanıldığı yılda karşılık ayrılması gerekmekte olup, şüpheli hale geldiği hesap döneminde karşılık ayrılmayan alacaklar için daha sonraki dönemlerde karşılık ayrılması mümkün olmamaktadır. Bir alacağın dava veya icra safhasında olduğunun kabulü için mahkemeye dava veya icra merciine takip için dilekçe verilmiş olması, ancak gerek mahkemeye gerek icra merciine yapılan başvuruların takip edilmesi gerekmektedir.

³ “Şüpheli alacaklar ve özellik arz eden hususlar”, <http://www.ozdogrular.com/content/view/6500/1/> Erişim: 04.08.2012

Buna göre, karşılıksız çıkan çekin karşılıksız çıktığına ilişkin kaydın yapıldığı dönem itibarıyla dava veya icra takibine başlanması gerekmekte olup, bu dönemde karşılık ayrılmayan alacaklarınız için müteakip yıllarda karşılık ayrılması mümkün bulunmamaktadır.”

Özelgenin son paragrafı oldukça dikkat çekicidir. Çekin karşılıksız çıktığına dair muhasebe kaydının yapıldığı hesap dönemi içinde dava veya icra takibine başlanması gerektiği, aksi halde müteakip dönemlerde karşılık ayrılmasının mümkün bulunmadığı görüşü verilmiştir!

Vergi İdaresi bugüne kadar dava açılan yıldan sonraki yıllarda karşılık ayrılmasını kabul etmiyordu, ancak bu görüşünü, karşılıksız çıkan çekin karşılıksız çıktığına dair muhasebe kaydının yapıldığı yıl içinde dava açılmasının zorunlu olduğuna kadar taşıması her türlü eleştiriye açıktır. Kanun metni açıkça “dava veya icra safhasındaki” alacağı şüpheli alacak sayarken, bir diğer söyleyişle, karşılık ayrılmasını dava açılmasına veya icra takibatı başlatılmasına bağlamışken, bu derece uç bir yorum yapılarak, mükellefin dava açma zamanı hakkına müdahale edilmesi her türlü eleştiriye açıktır.

5. İFLASIN ERTELENMESİ KARARI KARŞISINDA ŞÜPHELİ ALACAK KARŞILIĞI AYRILABİLİR Mİ?

Konu hakkında ulaştığımız, 18.08.2009 tarih ve B.07.1.GİB.4.38.15.02/39/VUK-21/144-926 Sayılı özelge metninin ilgili bölümü aşağıdaki gibidir:

*“Öte yandan, iflasın ertelenmesi, 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun 179'uncu maddesinde düzenlenmiş olup, idare ve temsil ile vazifelendirilmiş kimseler ya da alacaklılardan biri, şirketin mali durumunun iyileştirilmesinin mümkün olduğuna dair bir iyileştirme projesini mahkemeye sunarak iflasın ertelenmesini isteyebileceği, mahkemenin projeyi ciddi ve inandırıcı bulması halinde, iflasın ertelenmesine karar verebileceği, **179/b maddesinde ise, erteleme kararı üzerine borçlu aleyhine 6183 sayılı Kanuna göre yapılan takipler de dahil olmak üzere hiçbir takip yapılamayacağı ve evvelce başlamış takiplerin duracağı**, bir takip muamelesi ile kesilebilen zamanaşımı ve hak düşüren müddetlerin işlemeyeceği; erteleme süresinin azami bir yıl olduğu, bu sürenin kayyımın verdiği raporlar dikkate alınarak mahkemece uygun görülecek süreler ile uzatılabileceği ancak uzatma süreleri toplamının dört yılı geçemeyeceği; erteleme süresi dolmamakla birlikte, mahkemenin kayyımın verdiği raporlardan şirketin mali durumunun iyileştirilmesinin mümkün olmadığı kanaatine varması halinde, erteleme kararını kaldırarak şirketin iflasına karar verilebileceği hüküm altına alınmıştır.*

*Diğer taraftan, iflasın ertelenmesi, şirketi idare veya temsille görevlendirilmiş olanlar ya da alacaklılar tarafından iyileştirme projesinin hazırlanıp mahkemeye ibrazı ve mahkemenin de bu projeyi inandırıcı bulması halinde söz konusu olup, **bu kararın verilmesi firmadan alacağı olanların alacaklarını tahsil etme imkanını ortadan kaldırmaktadır**. İcra ve İflas Kanunu uyarınca iflasın ertelenmesi uygulamasında icra takipleri engellenmektedir. Ertelme kararı dava açsın açmasın tüm alacaklılar bakımından sonuç doğurduğundan diğer alacaklıların dava açmalarına ve icra takibi yapmalarına gerek bulunmamaktadır.*

*Yukarıda yapılan açıklamalar çerçevesinde, iflasın ertelenmesi kararının verilmesi ile iflasa ilişkin şartların varlığının tamamen ortadan kalktığından söz edilemeyecektir. Bu durumda İcra ve İflas Kanunu uyarınca **borçlunun takibi engellendiğinden şüpheli alacak karşılığı ayrılması mümkün bulunmaktadır**. Karşılık, **mahkemece iflasın ertelenmesine ilişkin kararın***

verildiği hesap döneminde ayrılmalıdır. Daha sonra iflas veya iflastan kurtulma halleri söz konusu olur ise, ayrılan şüpheli alacakların sonradan tahsil edilen miktarları tahsil edildikleri dönemde kar-zarar hesabına intikal ettirilecektir.”

23.07.2009 tarih ve B.07,1.GİB.4.99.16.01/01-MUK-57 sayılı özelge metninin ilgili bölümü aşağıdaki gibidir:

“.....iflasın ertelenmesi, şirketi idare veya temsille görevlendirilmiş olanlar ya da alacaklılar tarafından iyileştirme projesinin hazırlanıp mahkemeye ibrazı ve mahkemenin de bu projeyi inandırıcı bulması halinde söz konusudur. Bu kararın verilmesi firmadan alacağı olanların alacaklarını tahsil etme imkânını ortadan kaldırmamakta, salt icra takipleri engellenmektedir. Erteleme kararı dava açsın açmasın tüm alacaklılar bakımından sonuç doğuracağından alacaklıların dava açmalarına ve icra takibi yapmalarına gerek yoktur.

Bu nedenle, gerek alacaklı olduğunuz şirket hakkında “iflasın ertelenmesi” kararının verilmesi ile iflasa ilişkin şartların varlığının tamamen ortadan kalktığından söz edilemeyecek olması, gerekse iflası ertelenen borçlu şirketin takibi İcra ve iflas Kanunu hükmü uyarınca engellendiği hususları birlikte değerlendirildiğinde iflası ertelenen şirketten tahsil edilemeyen ve Kanunen takibine de imkân olmayan alacaklarınız için mahkemece iflasın ertelenmesine ilişkin kararın verildiği hesap döneminde şüpheli alacak karşılığı ayırmanız mümkün bulunmaktadır.

Ancak, iflası ertelenen borçlu şirketin daha sonra iflas veya iflastan kurtulma halleri söz konusu olur ise, ayrılan şüpheli alacakların sonradan tahsil edilen miktarlarının tahsil edildikleri dönemde kâr / zarar hesabına intikal ettirileceği tabiidir.”

Gerek idarenin özgelgelerinden gerekse konu hakkında yazılan çeşitli görüşlerde ileri sürülen nedenlerden dolayı iflas erteleme kararı alınan bir firmadan alacaklı konumunda olan bir mükellefin, söz konusu alacağı için şüpheli alacak karşılığı ayırmasına olanak verilmelidir. Alacağın kesin tahsil edileceği belirli olmadığı gibi, yargı kararı neticesinde icrai işlemler de yapılamamaktadır. Bu aşamada söz konusu alacağın şüpheli hale geldiği kabul edilmeli ve karşılık ayrılabilenlidir.⁴

6. DAVA AÇILMASI KARŞILIK AYRILMASI İÇİN YETERLİ MİDİR? KARŞILIK HESABI YILLAR BOYUNCA BİLANÇODA KALABİLİR Mİ?

Borçluya karşı dava açılması ilk aşamada şüpheli alacak karşılığı ayrılması için yeterli olsa da, davanın ciddi anlamda takibi, mahkeme kararına istinaden icra işleminin başlatılması, ödeme emrinin çıkartılması gerekmektedir. İcra dairesinde çeşitli sebeplerle icra işlemi hemen başlatılmazsa ya da yine çeşitli nedenlerle icra işlemi sonuçlanamazsa mutlaka olarak dosya takip edilmeli, gerekirse gerekli harcı yatırılmak suretiyle haciz istemi yenilenmeli (İcra İflas Kanunu Madde 78), borçlu bulunamıyorsa ya da hacze yeterli mal varlığı yoksa aciz vesikası temin edilmeli (İcra İflas Kanunu Madde 105) temin edilmelidir.

Aciz vesikası ise Vergi İdaresinin görüşüne göre şüpheli alacağı “değersiz alacak” vasfına çevirmemektedir. Aciz vesikasının, borçlunun bugün itibariyle yeterli bir mal varlığı olmadığı, ileride “eğer” mal varlığı yeterli miktar artarsa alacaklının yeniden haciz isteme hakkı olduğunu gösteren bir evrak olduğu görüşü kapsamında vergi idaresi aciz vesikasını

⁴ Özgür Biyan, “İflasın Ertelenmesi ve Vergi Hukukuna Etkisi”, Vergi Sorunları Dergisi, Mayıs 2009

değersiz alacak için yeterli bir evrak olarak görmemektedir. Bu konuda da vergi mevzuatı açısından tartışmalı bir konudur.

Dava icra dairelerine sadece şeklen başvurmak alacağın şüpheli hale geldiğini ifade etmez. Başvurunun gerçek bir şekilde yapılması ve sonuçlanana kadar ciddi bir şekilde takip edilmesi gerekir. Bu konu suiistimale açık bir konu olması nedeniyle madde hükmünü zorlayan uygulamalar yaşanmaktadır. Yılın son gününde icraya başvurarak şüpheli alacak karşılığı ayırmak, daha sonraki yılda ise; ciddi bir takip ve izleme yapmamak, hesap döneminin son günü olan değerlendirme gününde önce alacaklı ve borçlu anlaşarak taksit yapmak, vade uzatmak gibi alacağına ilişkin ödeme şeklini yeniden belirlemelerine rağmen, şeklen hesap döneminin son günlerinde alacaklarını hukuki takibata geçerek şüpheli alacak karşılığı ayırdığı, ancak izleyen dönemde takipten vazgeçtiği durumlar; alacaklının iyi niyetli olunmadığını, vergiden kaçınmak istendiğini, sonuç olarak alacağın şüpheli hale gelmediğini gösterir.⁵

Alacağın dava ve icra safhasına intikal olayı şüpheli alacak sıfatının kazanılması ve karşılık ayrılması için tek başına yeterli değildir. Kanun koyucu şüpheli alacaklar için karşılık ayırıp bu karşılıkların gider olarak yazılabilmesi için gerekli kanuni çabaların gösterilmesini şartla bağlamıştır. Yoksa şeklen dava yoluna gidilip olayın bu aşama takipsiz bırakılarak şüpheli alacak karşılığı ayrılması mümkün olmayacaktır. İdare karşılık ayırma olayından muvazaa tesbit ederse zamanında tahsil edilmeyen vergi cezalı olarak tahsil edilir. İcra takibinin ciddi olarak takip edilmemesi nedeniyle dosyası takipten düşen alacakların şüpheli alacak kabul edilmediği yolunda Danıştay Kararları da mevcuttur. (Danıştay 3. Daire 10.06.1987 Esas No: 1986/2768, Karar No: 1987/1552)⁶

7. SONUÇ

Şüpheli alacak karşılığı ayrılmasında, alacağın hâsılat yaratmış bir işlemten kaynaklanması kendi için mantıklı olmakla birlikte, bize göre işletmelerin ticari faaliyetlerinin yapısı, özellikli durumları da dikkate alınmalıdır. Hâsılatı olmayan bir işlemin gideri de kabul edilmez mantığı her zaman doğru sonuçlar vermeyecektir. Çünkü ticaret ve muhasebe yaşamında her türlü gideri bir hâsılatla eşleştirmek mümkün değildir. Ticari faaliyet kapsamında işletmeyi finansal açıdan zarara uğratan ve muvazaa içermeyen her türlü alacak için karşılık ayrılabilir. Bununla birlikte bu konular uzun yıllar daha tartışılmaya devam edecektir. Yargı kararları, Maliye özelgeleri ışığında her türlü işlem kendi içinde değerlendirilmeli, konusunda uzman bir mali müşavirden mutlaka görüş alınmalı, işlemin tutarsal boyutuna göre gerekirse özelge talep edilmesi veya beyannamenin ihtirazi kayıtla verilmesi seçenekleri değerlendirilmelidir.

GÜRAY ÖĞREDİK

Serbest Muhasebeci Mali Müşavir

MAZARS/DENGE

Vergi Departmanı, Kıdemli Müdür

⁵ Yunus Doğru, "Alacaklarda Amortisman", <http://archive.ismmmo.org.tr/docs/malicozum/63MaliCozum/22-63%20YUNUS%20DO%20C4%9ERU%20.doc> Erişim: 04.08.2012

⁶ Mehmet Timur, Şüpheli Alacaklar Karşılığı Ayırma Koşulları, <http://archive.ismmmo.org.tr/docs/malicozum/41MaliCozum/04-41MehmetTimur.doc> Erişim: 04.08.2012